

WARMIŃSKO - MAZURSKIE
BIURO PLANOWANIA PRZESTRZENNEGO W OLSZTYNIE

Potencjał miast województwa (prezentacja wyników opracowania)

wersja 3.12.2018 r.

Olsztyn, 2018

Siedziba w Olsztynie
ul. Pstrowskiego 28b
10-602 Olsztyn
tel.: 89 533 05 64
fax: 89 533 05 70 wew. 29
e-mail: wmbpp@wmbpp.olsztyn.pl

Filia w Elblągu
ul. Wojska Polskiego 1
82-300 Elbląg
tel.: 55 232 60 04
fax: 55 232 42 83
e-mail: wmbppelb@op.pl

www.wmbpp.olsztyn.pl

Opracowanie:

Patrycja Szarek – Iwaniuk

Współpraca:

Katarzyna Wyrzykowska

Aleksandra Sudoł

Opracowanie graficzne:

Pracownia Grafiki Komputerowej

1. Wprowadzenie

Niniejsze opracowanie prezentuje wyniki badań poziomu rozwoju i potencjału miast powiatowych w województwie warmińsko-mazurskim.

Celem opracowania jest zbadanie poziomu rozwoju i potencjału miast powiatowych województwa warmińsko-mazurskiego. W opracowaniu została dokonana klasyfikacja miast za pomocą metod ilościowych (statystycznych) i jakościowych. Badania obejmują sferę demograficzną, społeczną, gospodarczą oraz przestrzenno-funkcjonalną. Wynikiem prowadzonych badań są hierarchie miast powiatowych w poszczególnych sferach oraz ogólna klasyfikacja miast powiatowych województwa warmińsko-mazurskiego.

Obszar badań obejmuje 19 miast będących stolicami powiatów bądź miastami na prawach powiatu (tab. 1.). W badaniach uwzględnione zostały miasta powiatowe ze względu na pełnioną przez nie funkcję administracyjną oraz rolę w hierarchii sieci osadniczej. Miasta powiatowe z założenia obsługują znaczną, terytorialnie określoną grupę mieszkańców; w zależności od rangi w systemie osadniczym są one lokalnymi, regionalnymi lub krajowymi ośrodkami wzrostu, z których rozwój oddziałuje na otaczające obszary.

Tab. 1. Miasta powiatowe województwa warmińsko-mazurskiego.

Lp.	Miasto	Liczba mieszkańców w 2017 r.	Gmina / miasto
1.	Olsztyn	173 070	gmina miejska / miasto na prawach powiatu
2.	Elbląg	120 895	gmina miejska / miasto na prawach powiatu
3.	Elk	61 523	gmina miejska
4.	Ostróda	33 243	gmina miejska
5.	Iława	33 132	gmina miejska
6.	Giżycko	29 480	gmina miejska
7.	Kętrzyn	27 478	gmina miejska
8.	Bartoszyce	23 810	gmina miejska
9.	Szczytno	23 500	gmina miejska
10.	Mrągowo	21 889	gmina miejska
11.	Działdowo	21 370	gmina miejska
12.	Pisz	19 386	miasto w gminie miejsko-wiejskiej
13.	Braniewo	17 074	gmina miejska
14.	Olecko	16 508	miasto w gminie miejsko-wiejskiej
15.	Lidzbark Warmiński	15 877	gmina miejska
16.	Nidzica	13 872	miasto w gminie miejsko-wiejskiej
17.	Gołdap	13 740	miasto w gminie miejsko-wiejskiej
18.	Węgorzewo	11 438	miasto w gminie miejsko-wiejskiej
19.	Nowe Miasto Lubawskie	10 997	gmina miejska

Źródło: Opracowanie własne.

Dane statystyczne uwzględnione w badaniach pochodzą z Głównego Urzędu Statystycznego. Ze względu na brak danych dla niektórych analizowanych cech w 2017 roku, wszystkie dane pochodzą z 2016 roku. W przypadku analizy zmian uwzględniano lata 2004, 2010 oraz 2016 lub lata 2010, 2013 oraz 2016 (w zależności od dostępności danych).

W badaniach uwzględniono zarówno cechy ilościowe, jak i jakościowe, które opisywały następujące sfery:

- a. demograficzną,
- b. gospodarczą,
- c. społeczną,

d. przestrzenno-funkcjonalną.

Dobór cech do poszczególnych kategorii odbył się na podstawie istniejącej literatury oraz metody eksperckiej. Wstępny zestaw cech (obejmujący ponad 70 wskaźników i mierników) został zredukowany ze względu na brak danych. Trudnością i znacznym ograniczeniem w prowadzonych badaniach była dostępność danych, które umożliwiałyby analizy na poziomie wszystkich miast i w odniesieniu do wszystkich interesujących aspektów. Duży problem stanowiła dostępność danych dla miast w gminach miejsko-wiejskich – wiele danych zbieranych i udostępnianych jest przeważnie na wyższym poziomie szczegółowości uwzględniającym gminy miejskie, wiejskie bądź miejsko-wiejskie bez wyszczególnienia miasta i obszaru wiejskiego w gminie miejsko-wiejskiej. Niemożliwe było pozyskanie danych dotyczących m.in. poziomu bezpieczeństwa i jakości środowiska przyrodniczego, utrudnione było prowadzenie analiz w zakresie rynku pracy, opieki medycznej i opieki społecznej. Niepełne informacje, w szczególności w sferze gospodarczej i społecznej, uniemożliwiały prowadzenie pogłębionych analiz w tym zakresie.

W celu przedstawienia pełnego obrazu poziomu rozwoju i potencjału miast uwzględniono:

- metody ilościowe - statystyczne (w tym taksonomiczne),
- metody jakościowe - analizy eksperckie, będące wypadkową wielu czynników, które bezpośrednio nie są policzalne (m.in. analiza dostępności komunikacyjnej, rozwój stref podmiejskich, potencjał gospodarczy, infrastruktura wsparcia działalności gospodarczej).

Część badań przeprowadzono nie tylko dla miast powiatowych, ale również gmin miejskich, wiejskich i miejsko-wiejskich województwa warmińsko-mazurskiego, co pozwala na zobrazowanie wpływu miast powiatowych na obszary otaczające oraz pozostałe gminy.

Badania ilościowe zostały oparte o metody statystyczne (w tym taksonomiczne). W metodzie taksonomicznej wszystkie dane miały charakter wskaźników, co zapewniło bezpośrednią porównywalność. Na wstępnym etapie wyeliminowane zostały wszystkie cechy wyróżniające się niską zmiennością – nie mające istotnego wpływu na badane zjawisko. Aby uniknąć nadmiernego wpływu kilku podobnych cech na ostateczny wynik analiz, eliminowane zostały również cechy nadmiernie ze sobą skorelowane. Metody taksonomiczne jako metody wielowymiarowej analizy porównawczej umożliwiają kompleksową analizę badanego zjawiska oraz wyeliminowanie obserwacji mało istotnych statystycznie. Pozwalają one na uporządkowanie i klasyfikację jednostek terytorialnych a także dają obraz zróżnicowań przestrzennych. Umożliwiają one dokonanie klasyfikacji obiektów pod względem zróżnicowania poziomu rozwoju. Badania taksonomiczne przeprowadzono osobno dla każdej z wyszczególnionych sfer: demograficznej, gospodarczej, społecznej oraz przestrzenno-funkcjonalnej. Poza analizami taksonomicznymi przeprowadzono również badania statystyczne obrazujące zmienność oraz dynamikę zjawisk w czasie – w badaniach tych uwzględniono wskaźniki i mierniki.

Wyniki analiz ilościowych w połączeniu z badaniami jakościowymi umożliwiły dokładne zbadanie tematu i dokonanie klasyfikacji miast pod względem demograficznym, społecznym i gospodarczym. Daje to pełny obraz istniejących uwarunkowań i umożliwia przedstawienie hierarchii miast pod względem posiadanego potencjału. Hierarchie miast zostały opracowane na podstawie przeprowadzonych badań ilościowych i jakościowych z wykorzystaniem metody eksperckiej z zastosowaniem skali punktowej. Należy zaznaczyć, że prezentowane wyniki przedstawiają hierarchię miast w województwie warmińsko-mazurskim, a ich pozycje nie są tożsame z sytuacją demograficzną, gospodarczą oraz społeczną pozostałych miast Polski.

W celu przeprowadzenia analiz uwzględnione zostały następujące dane (tab. 2.).

Tab. 2. Dane uwzględnione w badaniach z wyszczególnieniem sfery demograficznej, gospodarczej i społecznej.

Sfera demograficzna	
WSKAŹNIKI I MIERNIKI	
1	gęstość zaludnienia
2	dynamika zmian liczby ludności w latach 2010-2016 oraz 2004 - 2016
3	przyrost naturalny na 1000 mieszkańców wraz z dynamiką zmian
4	saldo migracji na pobyt stały na 1000 mieszkańców (różnica między napływem a odpływem liczby mieszkańców w określonym czasie na 1000 mieszkańców) wraz z dynamiką zmian
5	wskaźnik feminizacji (liczba kobiet przypadających na 100 mężczyzn)
6	udział ludności w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności
7	wskaźnik obciążenia demograficznego (ludność w wieku poprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym) wraz z dynamiką zmian
8	ludność w wieku przedprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym
9	przyrost rzeczywisty na 1000 mieszkańców wraz z dynamiką zmian
10	prognozowana gęstość zaludnienia w 2040 roku
11	gęstość zaludnienia na terenach zabudowanych i zurbanizowanych
12	prognoza demograficzna na lata 2017 - 2030
Sfera gospodarcza	
WSKAŹNIKI I MIERNIKI	
13	pracujący na 1000 ludności
14	pracujący na 1000 ludności w wieku produkcyjnym
15	Poziom bezrobocia wraz z dynamiką zmian
16	podmioty gospodarki narodowej nowo wpisane do rejestru REGON na 10000 ludności wraz z dynamiką zmian
17	podmioty gospodarki narodowej nowo wpisane do rejestru REGON na 10000 ludności w wieku produkcyjnym wraz z dynamiką zmian
18	saldo podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON na 10000 ludności (podmioty zarejestrowane i wyrejestrowane)
19	potencjał produkcyjny (liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON w sekcji C – przetwórstwo przemysłowe - na 10000 ludności) wraz z dynamiką zmian
20	podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON w sekcji G, H, I, J na 10000 ludności (sekcja G - handel, naprawa pojazdów samochodowych, H - transport i gospodarka magazynowa, I - zakwaterowanie i gastronomia oraz J - informacja i komunikacja) wraz z dynamiką zmian
21	udział podmiotów sekcji G, H, I, J w ogóle podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON (sekcja G - handel, naprawa pojazdów samochodowych, H - transport i gospodarka magazynowa, I - zakwaterowanie i gastronomia oraz J - informacja i komunikacja)
22	ogólna liczba podmiotów gospodarczych
23	saldo i dynamika zmian ogólnej liczby podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON (zmiany w stosunku do 2004r. oraz 2010r.)
24	osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 10000 ludności wraz z dynamiką zmian
25	miejsca noclegowe na 1000 ludności
26	ogólna liczba mieszkań nowych oddanych do użytkowania w latach 2010 – 2016
27	liczba mieszkań nowych oddanych do użytkowania w latach 2010 – 2016 na 1000 ludności
28	liczba mieszkań na 1000 ludności
29	dynamika zmian liczby mieszkań na 1000 ludności
30	dynamika zmian liczby mieszkań
DANE JAKOŚCIOWE	
31	potencjał turystyczny – źródło: <i>Plan zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego, 2018r.</i>
32	atrakcyjność inwestycyjna – źródło: <i>„Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2017r.”, 2017, Raport przygotowany na zlecenie Polskiej Agencji Inwestycji i Handlu S.A. w Instytucie Przedsiębiorstwa Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, Warszawa;</i>
33	infrastruktura wsparcia działalności gospodarczej - źródło: <i>Plan zagospodarowania przestrzennego</i>

	<i>województwa warmińsko-mazurskiego, 2018r.; badania własne</i>
34	działalność gospodarcza o wysokim znaczeniu dla rozwoju (ranking firm, inteligentne specjalizacje) - <i>źródło: Plan zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego, 2018r., badania własne, Ranking Biznesu Warmii i Mazur, 2017</i>
35	dostępność komunikacyjna - <i>źródło: Plan zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego, 2018r., Infrastruktura komunikacyjna w województwie warmińsko-mazurskim. Raport 2017-2018, WMBPP</i>
Sfera społeczna	
WSKAŹNIKI I MIERNIKI	
36	porady udzielone w ramach POZ na 1 mieszkańca
37	uczący się języka angielskiego jako przedmiotu obowiązkowego w szkołach podstawowych wraz z dynamiką zmian
38	dzieci w wieku 3-5 lat przypadające na 1 miejsce w placówce wychowania przedszkolnego wraz z dynamiką zmian
39	liczba ludności przypadająca na aptekę ogólnodostępną
40	przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania wraz z dynamiką zmian
41	przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie wraz z dynamiką zmian
42	liczba podmiotów sekcji R - działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją - na 10000 mieszkańców,
43	księgozbiór bibliotek na 10000 mieszkańców,
44	poziom bezrobocia (udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym) wraz z dynamiką zmian
45	udział pracujących w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wraz z dynamiką zmian
46	ubóstwo i opieka społeczna (udział osób korzystających z opieki społecznej) wraz z dynamiką zmian,
47	aktywność społeczna mierzona liczbą fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 1000 mieszkańców wraz z dynamiką zmian
DANE JAKOŚCIOWE	
48	Ochrona zdrowia (szpitale, szpitale specjalistyczne) - <i>źródło: Plan zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego, 2018r.; badania własne</i>
49	szkolnictwo ponadpodstawowe/ponadgimnazjalne – <i>badania własne</i>
50	szkolnictwo wyższe - <i>źródło: Plan zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego, 2018r.;</i>
51	Obiekty kultury wyższej (teatry, amfiteatry, filharmonie, kina) - <i>źródło: Plan zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego, 2018r.;</i>
52	imprezy masowe o zasięgu ponadregionalnym - <i>źródło: Plan zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego, 2018r.; badania własne</i>
53	dostępność przestrzenna do usług podstawowych – <i>źródło: Stępiak M., Wiśniewski R., Goliszek S., Marcińczak Sz., 2017, Dostępność przestrzenna do usług publicznych w Polsce, IGiPZ PAN, Warszawa</i>

Źródło: Opracowanie własne.

2. Hierarchia miast powiatowych w poszczególnych sferach.

2.1. Hierarchia miast w sferze demograficznej

Hierarchia miast w sferze demograficznej oparta została o wyniki badań ilościowych, a także przewidywaną prognozę demograficzną. Uwzględniono również sytuację demograficzną gmin otaczających miasta powiatowe. Zachodzące w sferze demograficznej zmiany są zbieżne z tendencjami charakteryzującymi polskie miasta. Wyróżniono trzy grupy miast, w których sytuacja demograficzna jest korzystna lub raczej korzystna oraz dwie grupy miast, w których sytuacja demograficzna jest niekorzystna.

Hierarchia miast powiatowych w sferze demograficznej została przedstawiona w pięciostopniowej skali (mapa 1):

- bardzo korzystna sytuacja demograficzna: Ełk,
- korzystna sytuacja demograficzna: Iława, Olecko,
- raczej korzystna sytuacja demograficzna: Gołdap, Olsztyn,
- niekorzystna sytuacja demograficzna: Działdowo, Pisz, Giżycko, Mrągowo, Nowe Miasto Lubawskie, Ostróda, Elbląg,
- bardzo niekorzystna sytuacja demograficzna: Nidzica, Braniewo, Szczytno, Kętrzyn, Bartoszyce, Węgorzewo, Lidzbark Warmiński.

Najkorzystniejsza sytuacja demograficzna cechuje miasto Ełk. Ełk jest jedynym miastem, którego liczba ludności wzrasta (w latach 2010 – 2016 wzrost o 3,63%, w latach 2004 – 2016 wzrost o blisko 10%). Miasto cechuje się również korzystną strukturą płci i wieku. Można stwierdzić, że w gminie miejskiej Ełk nie występują istotne problemy demograficzne. Jest również jedynym miastem powiatowym w województwie, dla którego prognozy demograficzne przewidują wzrost liczby ludności.

Zmieniający się dynamicznie przyrost naturalny, który w ostatnich latach odnotowuje w wielu miastach powiatowych ujemną wartość, wpływa na postępujący proces starzenia się społeczeństwa. Uwarunkowane jest to rosnącą liczbą zgonów przy jednoczesnym spadku liczby urodzeń, podyktowanym między innymi malejącą liczbą kobiet w wieku rozrodczym, jak i spadkiem liczby zawieranych małżeństw. Zjawiska te dają podstawę do twierdzenia, że ubytek ten w dalszym ciągu będzie postępował. Zjawisko to szczególnie widoczne jest w Bartoszycach, Kętrzynie, Lidzbarku Warmińskim oraz Węgorzewie.

Pogłębiający się trend ubytku ludności województwa na skutek migracji stałych, w szczególności ludności młodej w wieku wysokiej aktywności ekonomicznej z wyższym wykształceniem, ogranicza potencjał rozwojowy oraz zmniejsza atrakcyjność inwestycyjną regionu. Zarejestrowane rozmiary migracji kwalifikują obszar województwa warmińsko-mazurskiego do obszarów o największym odpływie ludności w Polsce. Ubytek ludności występuje przede wszystkim w Bartoszycach, Kętrzynie, Braniewie, Lidzbarku Warmińskim, Węgorzewie, Nidzicy, Szczytnie a także w Ostródzie.

W latach 2004-2016 w większości miast powiatowych nastąpił spadek liczby ludności. W szczególności w Braniewie, Bartoszycach, Szczytnie, Nidzicy, Elblągu, gdzie liczba ludności zmalała o ponad 5%. Depopulacja zaznacza się również w Kętrzynie, Węgorzewie, Ostródzie i Lidzbarku Warmińskim. O 10% zwiększyła się liczba ludności Ełku (w gminie wiejskiej Ełk wzrost o 12%), a o blisko 2% zwiększyła się liczba mieszkańców Iławy (w gminie wiejskiej Iława wzrost o 10%). W latach 2004-2016 obserwuje się znaczny wzrost liczby ludności na obszarach wiejskich otaczających miasta. Zjawisko to występuje zarówno w przypadku miast, których liczba ludności zmniejsza się, jak i w przypadku wzrostu liczby ludności miejskiej. Zjawisko depopulacji najsilniej zaznacza się w Braniewie, a także w Bartoszycach, Kętrzynie i Lidzbarku Warmińskim, gdzie spadek liczby ludności miasta nie jest rekompensowany przez wzrost liczby ludności w strefie podmiejskiej (tab. 3.).

Tab. 3. Dynamika zmian liczby ludności w miastach i gminach otaczających w latach 2004-2016.

Miasto	Dynamika zmian liczby ludności miasta	Dynamika zmian liczby ludności gminy wiejskiej lub obszaru wiejskiego otaczającego miasto
Braniewo	-5,23%	-4,00%
Bartoszyce	-6,32%	0,92%
Działdowo	2,52%	3,61%
Elbląg	-5,06%	Elbląg: 14,97% Milejewo: 13,74%
Ełk	9,36%	12,52%
Giżycko	-0,52%	9,19%
Gołdap	0,50%	6,25%
Iława	1,90%	10,28%
Kętrzyn	-3,03%	0,75%
Lidzbark Warmiński	-3,05%	0,99%
Mrągowo	0,19%	6,91%
Nidzica	-5,05%	8,86%
Nowe Miasto Lubawskie	-0,17%	5,66%
Olecko	2,16%	5,49%
Olsztyn	-0,49%	Barczewo: 15,05% Dywity: 30,90% Gietrzwałd: 24,40% Jonkowo: 34,84% Purda: 20,45% Stawiguda: 69,32%
Ostróda	-1,06%	4,29%
Pisz	0,63%	8,84%
Szczytno	-8,29%	24,82%
Węgorzewo	-1,79%	2,78%

Źródło: Opracowanie własne.

Wzrost liczby ludności następuje w szczególności w (wzrost w stosunku do 2004 r.):

- gminach otaczających Olsztyn: Stawiguda (70%), Jonkowo (35%), Dywity (31%), Gietrzwałd (24%), Purda (20%), Barczewo (20%),
- w gminie wiejskiej Szczytno (25%),
- w gminach otaczających Elbląg (Elbląg: 15%, Milejewo: 14%),
- w gminie wiejskiej Ełk (12%),
- w gminie wiejskiej Iława (10%),
- w gminie wiejskiej Giżycko (9%).

Wzrost ludnościowy (o ponad 4%) nastąpił również na obszarze wiejskim w gminach miejsko-wiejskich: Nidzica, Gołdap, Pisz, Tolkmicko oraz Olecko, a także w gminach wiejskich: Mrągowo, Nowe Miasto Lubawskie, Ostróda.

Korzystna sytuacja demograficzna na obszarach wiejskich gmin miejsko-wiejskich oraz w gminach wiejskich otaczających miasta powiatowe pozytywnie wpływa na potencjał społeczny i gospodarczy miast i obszarów podmiejskich.

Większość miast powiatowych cechuje się niekorzystną strukturą wiekową; skala problemu jest zróżnicowana. Korzystna młoda struktura ludności skutkuje aktywnością i w zasadniczym stopniu wpływa na przekształcenia przestrzeni społeczno-gospodarczej tych obszarów oraz przyczynia się do ich rozwoju oraz podnoszenia pozycji względem całego województwa. Niekorzystna struktura wieku związana jest zarówno z odpływem migracyjnym, ubytkiem naturalnym, jak i procesami starzenia się ludności, co w konsekwencji oznacza powolne wymieranie i wyludnianie tych terenów. Najbardziej korzystna struktura wiekowa cechuje Ełk, Braniewo oraz Gołdap.

Biorąc pod uwagę prognozy demograficzne w 2030 roku największym przyrostem liczby ludności będą charakteryzować się gminy położone w bezpośrednim sąsiedztwie miasta Olsztyna, z wyróżniającą się gminą Stawiguda, która ze wzrostem mieszkańców powyżej 42% do 2030 roku,

plasować się będzie na szóstym miejscu w kraju. Jedynym miastem powiatowym z dodatnim przyrostem ludnościowym będzie Elk. Spadek liczby ludności przewidywany jest na obszarze całego województwa, z wyjątkiem gmin otaczających miasta powiatowe: Olsztyn, Szczytno, Elk, Giżycko, Mrągowo, Iława, Ostróda oraz Elbląg.

Przyrost naturalny wraz z upływem czasu będzie coraz mniej korzystny, jak również utrzymywać się będzie trend związany z szybkim procesem starzenia się społeczeństwa. Prognozowane zmiany na kolejne lata dla migracji wewnętrznych również będą niekorzystne.

Ważniejsze wybrane potencjały i problemy demograficzne miast powiatowych zostały przedstawione w tabeli (tab. 4.) oraz na mapie (mapa 2). W przypadku niewielkich odchyłeń w strukturze wieku bądź liczby ludności zmiany nie zostały wskazywane zarówno jako problemy, jak i potencjały.

Tab.4. Ważniejsze wybrane potencjały i problemy demograficzne miast powiatowych w sferze demograficznej.

Miasto	Ważniejsze wybrane potencjały i problemy w sferze demograficznej
Braniewo	Problemy: <ul style="list-style-type: none"> - silna depopulacja - niekorzystna sytuacja demograficzna obszarów podmiejskich - bardzo niekorzystna prognoza demograficzna
Bartoszyce	Problemy: <ul style="list-style-type: none"> - silna depopulacja - silna deformacja struktury wiekowej - bardzo niekorzystna prognoza demograficzna
Działdowo	Problemy: <ul style="list-style-type: none"> - depopulacja - niekorzystna prognoza demograficzna
Elbląg	Potencjały: <ul style="list-style-type: none"> - wzrost liczby ludności wokół miasta Problemy: <ul style="list-style-type: none"> - depopulacja - deformacja struktury wiekowej - niekorzystna prognoza demograficzna
Elk	Potencjały: <ul style="list-style-type: none"> - wzrost liczby ludności miasta - korzystna struktura wiekowa - wzrost liczby ludności wokół miasta - korzystna prognoza demograficzna
Giżycko	Potencjały: <ul style="list-style-type: none"> - wzrost liczby ludności wokół miasta Problemy: <ul style="list-style-type: none"> - depopulacja - silna deformacja struktury wiekowej - niekorzystna prognoza demograficzna
Goldap	Potencjały: <ul style="list-style-type: none"> - wzrost liczby ludności w mieście - korzystna struktura wiekowa - wzrost liczby ludności wokół miasta Problemy: <ul style="list-style-type: none"> - niekorzystna prognoza demograficzna*
Iława	Potencjały: <ul style="list-style-type: none"> - wzrost liczby ludności w mieście - wzrost liczby ludności wokół miasta Problemy: <ul style="list-style-type: none"> - deformacja struktury wiekowej - niekorzystna prognoza demograficzna

Kętrzyn	Problemy: <ul style="list-style-type: none"> - silna depopulacja - silna deformacja struktury wiekowej - bardzo niekorzystna prognoza demograficzna
Lidzbark Warmiński	Problemy: <ul style="list-style-type: none"> - silna depopulacja - silna deformacja struktury wiekowej - niekorzystna prognoza demograficzna
Mragowo	Potencjały: <ul style="list-style-type: none"> - wzrost liczby ludności wokół miasta Problemy: <ul style="list-style-type: none"> - depopulacja - niekorzystna prognoza demograficzna
Nidzica	Potencjały: <ul style="list-style-type: none"> - wzrost liczby ludności wokół miasta Problemy: <ul style="list-style-type: none"> - silna depopulacja - deformacja struktury wiekowej - niekorzystna prognoza demograficzna*
Nowe Miasto Lubawskie	Potencjały: <ul style="list-style-type: none"> - wzrost liczby ludności wokół miasta Problemy: <ul style="list-style-type: none"> - depopulacja - niekorzystna prognoza demograficzna
Olecko	Potencjały: <ul style="list-style-type: none"> - wzrost liczby ludności w mieście - korzystna struktura wiekowa - wzrost liczby ludności wokół miasta Problemy: <ul style="list-style-type: none"> - niekorzystna prognoza demograficzna*
Olsztyn	Potencjały: <ul style="list-style-type: none"> - wzrost liczby ludności wokół miasta Problemy: <ul style="list-style-type: none"> - deformacja struktury wiekowej - niekorzystna prognoza demograficzna
Ostróda	Potencjały: <ul style="list-style-type: none"> - wzrost liczby ludności wokół miasta Problemy: <ul style="list-style-type: none"> - depopulacja - silna deformacja struktury wiekowej - niekorzystna prognoza demograficzna
Pisz	Potencjały: <ul style="list-style-type: none"> - wzrost liczby ludności wokół miasta Problemy: <ul style="list-style-type: none"> - depopulacja - niekorzystna prognoza demograficzna*
Szczytno	Potencjały: <ul style="list-style-type: none"> - wzrost liczby ludności wokół miasta Problemy: <ul style="list-style-type: none"> - silna depopulacja - silna deformacja struktury wiekowej - bardzo niekorzystna prognoza demograficzna
Węgorzewo	Problemy: <ul style="list-style-type: none"> - silna depopulacja - silna deformacja struktury wiekowej - niekorzystna prognoza demograficzna*

* w przypadku miast w gminach miejsko-wiejskich dane dotyczące prognozy demograficznej obejmują cały obszar gminy (miasto powiatowe razem z obszarem wiejskim).

Źródło: Opracowanie własne.

Niekorzystna struktura demograficzna prowadzi do pogłębiania się barier rozwojowych i napięć społecznych, a nagromadzenie negatywnych zjawisk demograficznych utrudnia prawidłowy rozwój społeczny. Miasta województwa borykają się z problemem deformacji struktury wieku (wzrost udziału osób starszych i spadek udziału osób młodych) oraz depopulacją.

Zgodnie z przeprowadzonymi badaniami oraz obserwowanymi od lat trendami i wynikami prognozy można stwierdzić, że wraz z upływem czasu coraz mniej korzystne zjawiska demograficzne będą dotyczyć coraz większe obszary województwa, w tym miasta powiatowe. Obserwuje się szczególnie zjawisko zmniejszania liczby ludności w miastach przy jednoczesnym wzroście liczby ludności w gminach wiejskich oraz na obszarach wiejskich w gminach miejsko-wiejskich wokół miast powiatowych.

2.2. Hierarchia miast w sferze gospodarczej

Województwo warmińsko-mazurskie jest jednym z najmniej uprzemysłowionych regionów w kraju a istniejący przemysł bazuje głównie na potencjale lokalnych zasobów. Miasta powiatowe stanowią węzły gospodarcze i jednocześnie odgrywają zasadniczą rolę w rozwoju regionu. W zależności od rangi w systemie osadniczym są one lokalnymi, regionalnymi lub krajowymi ośrodkami wzrostu, z których rozwój oddziałuje na otaczające obszary.

Hierarchia miast w sferze gospodarczej oparta została o wyniki badań ilościowych (statystycznych) oraz jakościowych. Uwzględniono poziom przedsiębiorczości, atrakcyjność inwestycyjną, infrastrukturę wsparcia działalności gospodarczej, dostępność komunikacyjną, sytuację na rynku pracy, gospodarkę mieszkaniową oraz rozmieszczenie i rolę najważniejszych firm i instytucji wpływających na rozwój gospodarczy.

Przeprowadzone badania umożliwiły wyróżnienie ośrodków gospodarczych (mapa 3):

- I rzędu – Olsztyn,
- II rzędu – Elbląg, Ełk, Iława, Ostróda,
- III rzędu – Mrągowo, Olecko, Giżycko,
- IV rzędu – Działdowo, Szczytno, Gołdap, Nidzica, Lidzbark Warmiński, Kętrzyn, Nowe Miasto Lubawskie,
- V rzędu – Pisz, Węgorzewo, Bartoszyce, Braniewo.

Przedstawiona hierarchia ośrodków gospodarczych odnosi się tylko do miast w województwie warmińsko-mazurskim i nie stanowi podstawy do porównywania z innymi miastami w kraju.

Najważniejszym ośrodkiem gospodarczym województwa warmińsko-mazurskiego jest Olsztyn. Z uwagi na pełnione funkcje i rangę ośrodka wojewódzkiego, pod względem udziału w strukturze gospodarczej wyróżniają się branże związane z obsługą rynku nieruchomości, nauką, techniką i działalnością profesjonalną oraz opieką zdrowotną i pomocą społeczną. Branża turystyczna, pomimo zasobów i walorów obszaru predystynowanych do rozwijania funkcji turystycznych, stanowi działalność uzupełniającą w stosunku do innych branż gospodarki. Olsztyn posiada duże możliwości w zakresie tworzenia i rozwijania tzw. inteligentnych specjalizacji Warmii i Mazur. Lokalizacja ośrodków naukowych oraz potencjału gospodarczego sprzyja rozwojowi specjalizacji w zakresie ekonomii wody, żywności wysokiej jakości oraz drewna i meblarstwa. Miasto wyróżnia się najwyższym poziomem przedsiębiorczości, wysoką atrakcyjnością inwestycyjną i koncentracją infrastruktury wspierającej działalność gospodarczą (rozumianej jako występowanie jednostek naukowych i badawczo-rozwojowych, parków technologicznych, inkubatorów przedsiębiorczości, instytucji wspierających rozwój przedsiębiorczości itp.).

Do ośrodków gospodarczych II rzędu należą Elbląg, Ełk, Iława oraz Ostróda. Miasta te cechują się wysokim poziomem przedsiębiorczości, dobrą dostępnością komunikacyjną, atrakcyjnością inwestycyjną, rozwojem działalności gospodarczej związanej z inteligentnymi specjalizacjami województwa, potencjałem turystycznym. W swoich granicach koncentrują firmy wzmacniające potencjał rozwojowy. Ośrodki gospodarcze II rzędu cechują się ponadto korzystną sytuacją na rynku mieszkaniowym i rozwojem budownictwa. Działalność gospodarcza ma zasięg regionalny i ponadregionalny (m.in. produkcja jachtów, mebli). W Elblągu i Ełku obecna jest infrastruktura wsparcia działalności gospodarczej (inkubatory przedsiębiorczości, Elbląski Park Technologiczny, Park Naukowo-Technologiczny w Ełku, instytucje wspierające rozwój przedsiębiorczości). Potencjał rozwojowy Ostródy stanowi Centrum Kongresowe i Wystawiennicze Expo Mazury. Są to miasta o rosnącym potencjale gospodarczym. W grupie tej ośrodkami miejskimi o najkorzystniejszej sytuacji gospodarczej są Elbląg i Iława.

Ośrodki gospodarcze III rzędu (Mrągowo, Giżycko, Olecko) to miasta o korzystnej sytuacji gospodarczej, wysokim poziomie przedsiębiorczości i potencjale turystycznym wzmacniające swój potencjał. Na rosnący potencjał rozwojowy Olecka i Giżycka wpływa działalność związana z inteligentnymi specjalizacjami województwa – w obu miastach rozwija się przemysł jachtowy, w Olecku funkcjonuje Centrum Badawczo-Rozwojowe Delphia Yachts.

Ośrodki gospodarcze IV rzędu (Działdowo, Szczytno, Gołdap, Nidzica, Lidzbark Warmiński, Kętrzyn, Nowe Miasto Lubawskie) to miasta o zróżnicowanej strukturze i sytuacji gospodarczej.

Bliskość portu lotniczego wzmacnia potencjał rozwojowy Szczytna oraz miast o dobrej dostępności komunikacyjnej do lotniska. Na rozwój społeczno-gospodarczy Lidzbarka Warmińskiego i Gołdapi wpływa funkcja turystyczna a także istniejące uzdrowisko (Gołdap); potencjałem sprzyjającym przyszłemu rozwojowi jest obszar ochrony uzdrowiskowej ustanowiony w Lidzbarku Warmińskim. Działalność produkcyjna stanowi potencjał rozwojowy Działdowa (produkcja szkła). Miastami niewykorzystującymi możliwości wynikających z położenia przy głównych ciągach komunikacyjnych są Nidzica oraz Nowe Miasto Lubawskie.

Ośrodki gospodarcze V rzędu (Pisz, Węgorzewo, Bartoszyce, Braniewo) to miasta powiatowe o niekorzystnej sytuacji gospodarczej, cechujące się stosunkowo niskim poziomem przedsiębiorczości i niekorzystną sytuacją na rynku pracy. Bartoszyce, Węgorzewo oraz Braniewo cechują się peryferyjnym położeniem, złą sytuacją na rynku pracy oraz najbardziej niekorzystnymi wynikami w sferze gospodarczej. Niekorzystna jest również sytuacja na rynku budownictwa mieszkaniowego w stosunku do pozostałych miast powiatowych. Peryferyjne położenie wpływa niekorzystnie na rozwój gospodarczy i lokalizację nowych inwestycji. Złą sytuację gospodarczą miast położonych w północnej części województwa warmińsko-mazurskiego pogłębia zawieszenie umowy o małym ruchu granicznym.

Wybrane ważniejsze potencjały i problemy miast powiatowych w sferze gospodarczej zostały przedstawione w tabeli (tab. 5) oraz na mapie (mapa 4).

Tab. 5. Wybrane ważniejsze potencjały i problemy miast powiatowych w sferze gospodarczej.

Miasto	Ważniejsze wybrane potencjały i problemy w sferze gospodarczej
Braniewo	<p>Potencjały:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Położenie komunikacyjne (drogi) – Położenie przygraniczne – Specjalna Strefa Ekonomiczna <p>Problemy:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Niekorzystna sytuacja na rynku pracy – Niski poziom przedsiębiorczości – Niekorzystna sytuacja na rynku mieszkaniowym
Bartoszyce	<p>Potencjały:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Atrakcyjność inwestycyjna* – Położenie przygraniczne – Specjalna Strefa Ekonomiczna <p>Problemy:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Niekorzystna sytuacja na rynku pracy – Niekorzystna sytuacja na rynku mieszkaniowym – Peryferyjne położenie
Działdowo	<p>Potencjały:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Atrakcyjność inwestycyjna* – Położenie komunikacyjne (kolej) – Specjalna Strefa Ekonomiczna – Działalność gospodarcza o wysokim znaczeniu dla rozwoju regionu
Elbląg	<p>Potencjały:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Potencjał turystyczny – Infrastruktura wsparcia działalności gospodarczej – Atrakcyjność inwestycyjna* – Położenie komunikacyjne (drogi, port morski) – Specjalna Strefa Ekonomiczna – Wysoki poziom przedsiębiorczości – Działalność gospodarcza o wysokim znaczeniu dla rozwoju regionu

Elk	<p>Potencjały:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Potencjał turystyczny - Infrastruktura wsparcia działalności gospodarczej - Atrakcyjność inwestycyjna* - Położenie komunikacyjne (drogi) - Specjalna Strefa Ekonomiczna - Działalność gospodarcza o wysokim znaczeniu dla rozwoju regionu - Korzystna sytuacja na rynku mieszkaniowym
Giżycko	<p>Potencjały:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Potencjał turystyczny - Atrakcyjność inwestycyjna* - Wysoki poziom przedsiębiorczości - Działalność gospodarcza o wysokim znaczeniu dla rozwoju regionu
Goldap	<p>Potencjały:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Potencjał turystyczny - Uzdrowisko - Położenie przygraniczne - Specjalna Strefa Ekonomiczna <p>Problemy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Peryferyjne położenie
Hawa	<p>Potencjały:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Korzystna sytuacja na rynku pracy - Potencjał turystyczny - Atrakcyjność inwestycyjna* - Położenie komunikacyjne (drogi, kolej) - Specjalna Strefa Ekonomiczna - Wysoki poziom przedsiębiorczości - Działalność gospodarcza o wysokim znaczeniu dla rozwoju regionu - Korzystna sytuacja na rynku mieszkaniowym
Kętrzyn	<p>Potencjały:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Atrakcyjność inwestycyjna* - Specjalna Strefa Ekonomiczna <p>Problemy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Peryferyjne położenie
Lidzbark Warmiński	<p>Potencjały:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Potencjał turystyczny - Obszar ochrony uzdrowiskowej - Atrakcyjność inwestycyjna* - Specjalna Strefa Ekonomiczna
Mrągowo	<p>Potencjały:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Potencjał turystyczny - Atrakcyjność inwestycyjna* - Położenie komunikacyjne (drogi) - Specjalna Strefa Ekonomiczna - Wysoki poziom przedsiębiorczości - Działalność gospodarcza o wysokim znaczeniu dla rozwoju regionu
Nidzica	<p>Potencjały:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Położenie komunikacyjne (drogi) - Specjalna Strefa Ekonomiczna <p>Problemy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Niekorzystna sytuacja na rynku mieszkaniowym
Nowe Miasto Lubawskie	<p>Potencjały:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Atrakcyjność inwestycyjna*

	– Specjalna Strefa Ekonomiczna
Olecko	<p>Potencjały:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Potencjał turystyczny – Infrastruktura wsparcia działalności gospodarczej – Atrakcyjność inwestycyjna* – Specjalna Strefa Ekonomiczna – Wysoki poziom przedsiębiorczości – Działalność gospodarza o wysokim znaczeniu dla rozwoju regionu <p>Problemy:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Peryferyjne położenie
Olsztyn	<p>Potencjały:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Korzystna sytuacja na rynku pracy – Potencjał turystyczny – Infrastruktura wsparcia działalności gospodarczej – Atrakcyjność inwestycyjna* – Położenie komunikacyjne (drogi) – Specjalna Strefa Ekonomiczna – Wysoki poziom przedsiębiorczości – Działalność gospodarza o wysokim znaczeniu dla rozwoju regionu – Korzystna sytuacja na rynku mieszkaniowym
Ostróda	<p>Potencjały:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Potencjał turystyczny – Infrastruktura wsparcia działalności gospodarczej – Atrakcyjność inwestycyjna* – Położenie komunikacyjne (drogi) – Specjalna Strefa Ekonomiczna – Wysoki poziom przedsiębiorczości – Działalność gospodarza o wysokim znaczeniu dla rozwoju regionu
Pisz	<p>Potencjały:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Potencjał turystyczny – Specjalna Strefa Ekonomiczna <p>Problemy:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Niekorzystna sytuacja na rynku pracy – Niski poziom przedsiębiorczości
Szczytno	<p>Potencjały:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Atrakcyjność inwestycyjna* – Położenie komunikacyjne (lotnisko) – Specjalna Strefa Ekonomiczna
Węgorzewo	<p>Potencjały:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Potencjał turystyczny – Położenie przygraniczne – Specjalna Strefa Ekonomiczna <p>Problemy:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Niekorzystna sytuacja na rynku pracy – Niski poziom przedsiębiorczości – Peryferyjne położenie

* Potencjalna atrakcyjność inwestycyjna gmin na dla gospodarki narodowej w sekcjach wg PKD C (przemysł przetwórczy), G (handel i naprawy), I (zakwaterowanie i gastronomia), M (działalność naukowa i techniczna) w 2016r.¹

Źródło: Opracowanie własne.

¹ „Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2017 r.”, 2017, Raport przygotowany na zlecenie Polskiej Agencji Inwestycji i Handlu S.A. w Instytucie Przedsiębiorstwa Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, Warszawa;

Na podstawie przeprowadzonych badań wskazano miasta o rosnącym potencjale gospodarczym, do których należą: Olsztyn, Elbląg, Ełk, Iława, Ostróda, Mrągowo, Giżycko, Szczytno oraz Działdowo. Miasta te wyróżniają się na tle pozostałych miast powiatowych województwa poziomem przedsiębiorczości oraz lokalizacją w granicach miasta bądź bezpośrednim sąsiedztwie działalności gospodarczej o wysokim znaczeniu dla rozwoju regionu. Wzmacniają swoją rolę w hierarchii ośrodków gospodarczych. Do miast o rosnącym potencjale gospodarczym pretenduje również Olecko. Wszystkie miasta o wzrastającym potencjale gospodarczym położone są w obrębie bądź w bezpośrednim sąsiedztwie OSI Tygrys warmińsko-mazurski.

Przeciwny biegun stanowią miasta o najniższym potencjale gospodarczym, położone peryferyjnie, do których należą Braniewo, Bartoszyce i Węgorzewo. Niski potencjał gospodarczy cechuje również Pisz.

Przygraniczne położenie może stanowić zarówno potencjał, jak i barierę rozwojową. W przypadku miast powiatowych potencjał wynikający z położenia przy granicy województwa i kraju jest niewykorzystany z uwagi na zawieszenie umowy o małym ruchu granicznym z Federacją Rosyjską. Położenie przygraniczne może korzystnie wpłynąć na ożywienie w sektorze handlu, turystyki i transportu, a także wspomóc rozwój społeczny i gospodarczy obszarów położonych przy granicy.

Ważną rolę w rozwoju gospodarczym miast odgrywa działalność gospodarcza o wysokim znaczeniu dla rozwoju regionu – obecność firm wzmacniających potencjał rozwojowy, osiągających najwyższe przychody oraz zatrudniających największą liczbę pracowników. Najwięcej firm zlokalizowanych jest w Olsztynie oraz w gminach otaczających, a także w Elblągu. Działalność gospodarcza obejmuje różne gałęzie produkcji (w tym gumowy, stoczniowy, meblarski, spożywczy) a także handel i usługi. Na tle miast powiatowych wyróżnia się ponadto Ełk, Ostróda, Iława oraz Działdowo. Potencjał związany z inteligentnymi specjalizacjami obejmuje działalność związaną z ekonomią wody, drewnem i meblarstwem oraz żywnością wysokiej jakości. Ekonomia wody skupia działalność gospodarczą związaną z produkcją (przemysł jachtowy), usługami (transport wodny, turystyka, sport i rekreacja) oraz infrastrukturą techniczną (sieci wodociągowe, inżynieria wodna). W miastach powiatowych szczególnie zaznacza się w Ostródzie, Olsztynie, Olecku, Elblągu, Giżycku, a także w Iławie, Węgorzewie i Mrągowie. Sektorem o wysokim potencjale rozwojowym jest również drewno i meblarstwo oraz żywność wysokiej jakości.

W miastach powiatowych funkcjonują różnorodne formy instytucjonalne oraz organizacyjne działające na rzecz przedsiębiorczości oraz innowacyjności podmiotów gospodarczych. Pełnią one funkcje usługowe, tworząc specyficzną infrastrukturę wsparcia, umożliwiającą dynamizację procesów rozwojowych oraz realizację wyznaczonych strategii. Do najważniejszych instytucji wspierających działalność gospodarczą w miastach powiatowych należą:

- specjalne strefy ekonomiczne (SSE), oferujące pomoc publiczną udzielaną inwestorom oraz korzystnie położone, uzbrojone grunty przeznaczone pod inwestycje gospodarcze;
- instytucje wspierające przedsiębiorczość i rozwój biznesu – m.in. Warmińsko-Mazurska Agencja Rozwoju Regionalnego,
- parki technologiczne tworzone w celu udoskonalania przepływu wiedzy i technologii pomiędzy jednostkami naukowymi a przedsiębiorcami: Olsztyn, Elbląg, Ełk;
- jednostki naukowe i badawczo-rozwojowe (B+R); najważniejsze jednostki naukowe oraz B+R działają w Olsztynie: Instytut Rozrodu Zwierząt i Badań Żywności PAN, Instytut Rybactwa Śródlądowego im. Stanisława Sakowicza, Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski oraz Centrum Badań i Rozwoju Mleczarstwa i Centrum Żywności Naturalnej i Tradycyjnej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego; liczącą się w regionie i w Polsce jest również Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Elblągu; Centrum Badawczo-Rozwojowe w Elblągu oraz centra transferu technologii w Olsztynie i Elblągu; Centrum Badawczo-Rozwojowe Delphia Yachts w Olecku związane z przemysłem stoczniowym; Centrum Badawczo-Rozwojowe ELTEL Networks Energetyka S.A. w Gutkowie koło Olsztyna.
- inkubatory przedsiębiorczości w Olsztynie i Elblągu oraz inkubatory technologiczne w Elblągu, Ełku, Olsztynie,

– Centrum Kongresowe i Wystawiennicze Expo Mazury w Ostródzie.

Spośród gmin wiejskich/obszarów wiejskich w gminach miejsko-wiejskich najintensywniej rozwijają się gminy otaczające największe miasta województwa, przede wszystkim gminy Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Olsztyna (Dywity, Barczewo, Stawiguda, Jonkowo, Gietrzwałd), a także gminy: Iława, Szczytno, Elbląg, Ełk i Giżycko. Cechują się najwyższym potencjałem gospodarczym.

Szansą na wzmocnienie atrakcyjności inwestycyjnej miast powiatowych jest rozwój w oparciu o unikatowe zasoby oraz przyciąganie inwestorów mogących efektywnie je wykorzystać.

2.3. Hierarchia miast w sferze społecznej

W ocenie sfery społecznej pod uwagę wzięto elementy składające się na jakość życia. Badaniami objęto rynek pracy, ochronę zdrowia, oświatę i szkolnictwo wyższe, warunki mieszkaniowe, kulturę, rozrywkę i rekreację, ubóstwo i opiekę społeczną, aktywność społeczną mierzoną liczbą fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych, dostępność przestrzenną do usług podstawowych.

Wyniki badań w sferze społecznej stanowi hierarchia miast wg stopnia rozwoju społecznego (mapa 5):

- I stopnia - Olsztyn,
- II stopnia - Elbląg, Iława
- III stopnia - Ostróda, Giżycko, Działdowo, Mrągowo, Olecko, Ełk
- IV stopnia - Szczytno, Lidzbark Warmiński, Gołdap, Kętrzyn, Nidzica, Węgorzewo,
- V stopnia - Nowe Miasto Lubawskie, Pisz, Braniewo, Bartoszyce.

Miasta powiatowe cechują się znacznym zróżnicowaniem. Najkorzystniejszą sytuacją w sferze społecznej wyróżnia się Olsztyn. Powoduje to korzystna sytuacja na rynku pracy, rozwinięta działalność z zakresu kultury, rozrywki i rekreacji (imprezy masowe, najwyższy udział podmiotów gospodarczych sekcji R – działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją – wg PKD 2007), najniższa liczba osób korzystających z pomocy społecznej, bogata oferta edukacyjna oraz dobre warunki mieszkaniowe, dostępność do usług medycznych i opieki zdrowotnej, wysoka aktywność społeczna a także najwyższa dostępność do usług publicznych oraz komercyjnych. Spośród miast powiatowych województwa najsilniej sektor kultury rozwinięty jest w Olsztynie.

Miasta powiatowe II stopnia (Iława, Elbląg) cechują się korzystną sytuacją społeczną. Potencjał rozwojowy związany jest z posiadaną ofertą kulturalną, bogatą ofertą edukacyjną, dobrymi warunkami mieszkaniowymi, korzystną sytuacją na rynku pracy, dobrą dostępnością do usług medycznych i opieki zdrowotnej, wysoką aktywnością społeczną oraz dobrą dostępnością do usług publicznych. Elbląg, jest drugim miastem po Olsztynie, z wysoko rozwiniętym sektorem kultury (na tle województwa warmińsko-mazurskiego).

Miasta powiatowe zaklasyfikowane do III stopnia rozwoju społecznego (Ostróda, Giżycko, Działdowo, Mrągowo, Olecko, Ełk) cechują się ponadprzeciętną oceną infrastruktury społecznej. Potencjał rozwojowy związany jest z posiadaną ofertą kulturalną, ofertą edukacyjną, dobrymi warunkami mieszkaniowymi i stosunkowo dobrą dostępnością do usług publicznych. Spośród miast tej grupy najkorzystniejsza sytuacja cechuje Ostróde, a najmniej korzystna Ełk i Działdowo.

Szczytno, Lidzbark Warmiński, Gołdap, Kętrzyn, Nidzica, Węgorzewo (IV stopień) to miasta o bardzo przeciętnym poziomie rozwoju społecznego. Cechują się zarówno występowaniem potencjałów, jak i barier rozwojowych.

Miasta V stopnia rozwoju społecznego (Nowe Miasto Lubawskie, Pisz, Braniewo, Bartoszyce) to miasta o niekorzystnej sytuacji społecznej: niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, wysokim (w stosunku do pozostałych miast powiatowych) udziale osób korzystających z pomocy społecznej, słabszą (w stosunku do pozostałych miast powiatowych) ofertą edukacyjną i opieką medyczną, najsłabszymi warunkami mieszkaniowymi i stosunkowo słabą dostępnością przestrzenną do usług publicznych.

Zła sytuacja na rynku pracy przekłada się na potencjał społeczny miasta. Do miast o najwyższym poziomie bezrobocia należą: Bartoszyce (powyżej 10%) i Braniewo (blisko 10%). W stosunku do lat poprzednich sytuacja na rynku pracy uległa znacznej poprawie powodując zmianę „rynku pracodawcy” na „rynek pracownika”. Braki kadrowe dostrzegane są zarówno wśród wykwalifikowanych specjalistów, jak i pracowników niewykwalifikowanych; w wielu miejscach brakuje chętnych do pracy. Jednocześnie zmniejszył się odsetek osób korzystających z pomocy społecznej. Najmniej osób korzystających z pomocy społecznej w przeliczeniu na 1000 mieszkańców jest w Olsztynie, najwięcej w Nowym Mieście Lubawskim.

Instytucje kultury wysokiej koncentrują się przede wszystkim w Olsztynie, a także w mniejszym stopniu w Elblągu. Wyłącznie w tych dwóch miastach zlokalizowane są teatry (stałe) i

instytucje muzyczne (filharmonia, orkiestra kameralna). Na terenach atrakcyjnych turystycznie w senonie letnim istotne znaczenie ma działalność amfiteatrów.

Szkoły mające istotne znaczenie w skali kraju to Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie oraz Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie. W kategorii zawodowych szkół wyższych istotną funkcję pełni Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Elblągu (PWSZ). Pozycję Olsztyna jako ośrodka naukowego wzmacnia rosnąca liczba wydziałów zaliczanych do najwyższej kategorii w ocenie jakości badawczo-rozwojowej oraz oddział Polskiej Akademii Nauk. Istotne uzupełnienie oferty edukacyjnej w regionie stanowią szkoły wyższe znajdujące się w pozostałych miastach: Elblągu, Ełku, Iławie, Lidzbarku Warmińskim, Kętrzynie, Giżycku i Bartoszczach. Najczęściej znajdują się w nich filie, bądź oddziały zamiejscowe uczelni, mimo to stanowią istotne uzupełnienie oferty edukacyjnej. Największymi ośrodkami edukacji ponadpodstawowej / ponadgimnazjalnej dla młodzieży są Olsztyn i Elbląg. Ponadto znaczącymi ośrodkami są: Ełk, Ostróda, Giżycko, Iława i Szczytno. W zakresie edukacji ważnym czynnikiem wpływającym na potencjał społeczny jest liczba dzieci przypadających na 1 miejsce w przedszkolu oraz dostępność do żłobków i klubików dziecięcych – wpływają one pośrednio na poziom aktywności zawodowej.

Dostępność do dóbr i usług oraz ich zróżnicowanie i bogata oferta istotnie wpływają na poziom rozwoju społecznego oraz jakość życia. Dostępność przestrzenna do usług to potencjalna możliwość skorzystania z pewnego rodzaju usług przez mieszkańców analizowanego obszaru. Województwo warmińsko-mazurskie cechuje się jedną z najniższych dostępności do usług. Najlepszą ogólną dostępnością przestrzenną do usług publicznych wyróżnia się Olsztyn oraz Elbląg, a także Iława, Mrągowo i Działdowo. Najniższa dostępność cechuje Gołdap, Węgorzewo oraz Bartoszyce. Biorąc pod uwagę dostępność przestrzenną do usług medycznych (dostępność do aptek, opieki POZ, ratownictwa medycznego oraz specjalistycznej opieki medycznej) najkorzystniejsza sytuacja cechuje Olsztyn, a najmniej korzystna Gołdap i Węgorzewo. W zakresie opieki nad dziećmi najwyższą dostępnością wyróżnia się Olsztyn i Elbląg, a najniższą Braniewo, Gołdap, Bartoszyce i Nidzica. W przypadku dostępności do administracji publicznej najkorzystniej wypada Olsztyn, najmniej korzystnie Gołdap². Biorąc pod uwagę usługi komercyjne, największą dostępnością i zróżnicowaną ofertą usług komercyjnych (m.in. w zakresie handlu, transportu, nieruchomości, edukacji i wielu innych) cechują się największe ośrodki miejskie. Największe nasycenie obiektami usługowymi cechuje Olsztyn, Elbląg, Ełk, Iławę, Ostródę, Giżycko.

Poziom opieki zdrowotnej jest na zróżnicowanym poziomie. Występują braki kadrowe lekarzy w wielu specjalizacjach medycznych. Nierównomiernie w regionie rozmieszczone są poradnie specjalistyczne, co skutkuje niewystarczającym dostępem do świadczeń w stosunku do potrzeb. Węgorzewo jest jedynym miastem nie posiadającym w swoich granicach szpitala niespecjalistycznego.

Działalność stowarzyszeń i fundacji w znaczący sposób wpływa na rozwój społeczno-gospodarczy miasta i regionu. Organizacje sprzyjają włączeniu w życie społeczne osób lub grup zagrożonych marginalizacją (np. długotrwale bezrobotnych czy niepełnosprawnych) podejmują działania, które zmierzają do podnoszenia standardu życia grup o niskim statusie ekonomicznym lub społecznym, dążą do wypełnienia luk w publicznym systemie zdrowia, edukacji, usług socjalnych czy kultury. Działalność organizacji i fundacji wpływa na aktywność społeczną oraz poprawę jakości życia obywateli i zapewniania im dóbr oraz usług, adekwatnych do ich potrzeb i dostosowanych do lokalnej sytuacji. Spośród miast powiatowych najwięcej fundacji i organizacji działa w Olsztynie i Elblągu. Biorąc pod uwagę liczbę fundacji i stowarzyszeń w przeliczeniu na 1000 mieszkańców najwięcej fundacji działa w Olsztynie, Węgorzewie i Giżycku; najmniej w Działdowie.

Głównymi potencjałami rozwojowymi miast powiatowych w sferze społecznej są:

- szeroki dostęp do dóbr i usług zarówno podstawowych, jak i wyższego rzędu; publicznych oraz komercyjnych,
- oferta szkolnictwa wyższego,
- dostęp do specjalistycznej opieki medycznej,
- oferta szkolnictwa ponadpodstawowego / ponadgimnazjalnego,

² Stępiak M., Wiśniewski R., Goliszek S., Marcińczak Sz., 2017, Dostępność przestrzenna do usług publicznych w Polsce, IGiPZ PAN, Warszawa

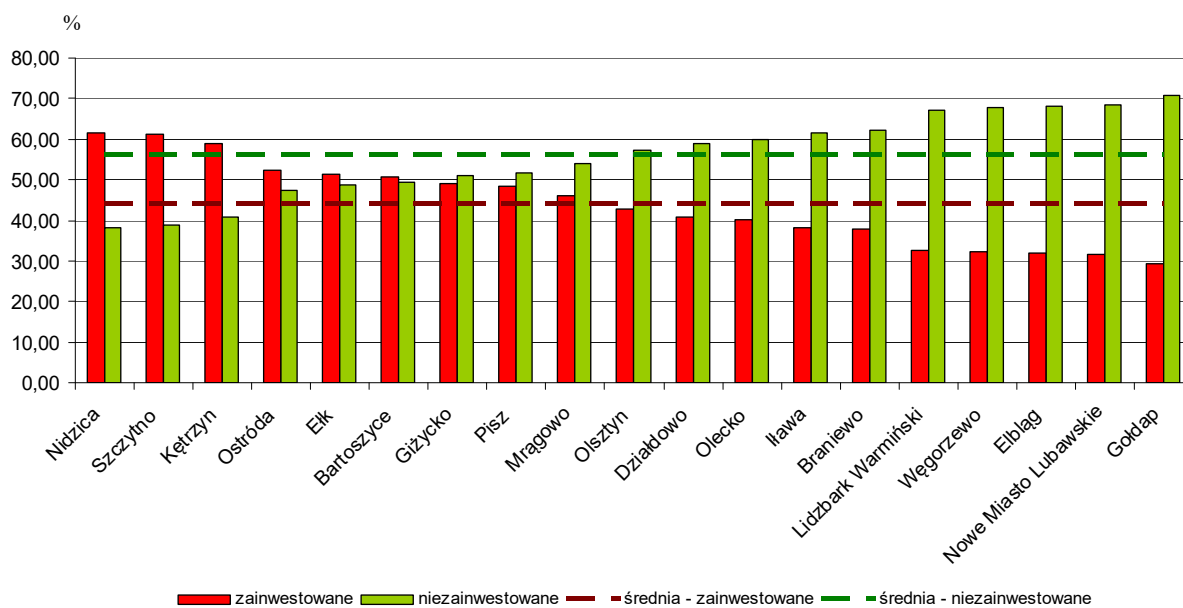
- aktywność fundacji i organizacji o zasięgu lokalnym i regionalnym,
- bogata oferta z zakresu kultury, rozrywki i rekreacji, dostępna nie tylko dla mieszkańców, ale również turystów,
- korzystna sytuacja na rynku pracy.

Porównując hierarchię miast w sferze społecznej i sferze gospodarczej można stwierdzić, że miasta o najkorzystniejszej sytuacji gospodarczej są jednocześnie miastami o najwyższym potencjale społecznym. Miasta cechujące się najniższym stopniem rozwoju społecznego są jednocześnie miastami o najbardziej niekorzystnej sytuacji gospodarczej.

2.4. Struktura przestrzenno-funkcjonalna i oddziaływanie miast powiatowych na tereny podmiejskie.

Spośród 19 analizowanych miast w 14 przeważają tereny niezainwestowane (średnio zajmując 56% powierzchni miejskiej) (ryc. 1.). Udział terenów zainwestowanych dominuje w Nidzicy, Szczytnie i Kętrzynie (ok. 60%) oraz w niewielkim stopniu w Ostródzie i Ełku (51%). Największy udział terenów niezainwestowanych występuje w Gołdapi, Nowym Mieście Lubawskim, Elblągu, Węgorzewie oraz Lidzbarku Warmińskim (67-70%). Czynniki wpływającymi na różny stopień zainwestowania przestrzeni analizowanych miast są głównie: rzeźba terenu, występowanie terenów leśnych, zbiorników wodnych oraz obszarów chronionych, budowa geologiczna (wpływająca na nośność gruntu), powierzchnia administracyjna miasta, liczba ludności, istniejący rynek pracy, dostęp do usług, dostępność komunikacyjna i sytuacja gospodarcza miasta.

Ryc. 1. Udział terenów zainwestowanych i niezainwestowanych w ogólnej powierzchni miast.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Do miast o największym udziale gruntów pod wodami oraz gruntów leśnych (od 25% do blisko 40% powierzchni miasta) należą Giżycko, Gołdap, Olsztyn, Ława, Elbląg, Mragowo, Ostróda, Ełk. W przypadku Ełku, Ostródy, Giżycka i Olsztyna znaczna powierzchnia zbiorników wodnych oraz lasów występujących na terenie miasta stanowi bariery rozwojowe i wymusza intensywniejszy rozwój osadnictwa podmiejskiego.

Ranga i wielkość miast znacząco wpływa na stopień i intensywność ich zainwestowania, a także na rozwój podmiejskiej sieci osadniczej. W bezpośrednim sąsiedztwie największych miast: Olsztyna, Elbląga i Ełku wyraźnie następują procesy rozwoju osadnictwa podmiejskiego i przenoszenia funkcji gospodarczych na tereny podmiejskie. Dobra dostępność komunikacyjna, rozwinięty rynek pracy i usług, liczne oferty kulturalne oraz sportowo-rekreacyjne połączone z sąsiedztwem terenów atrakcyjnych przyrodniczo wpływają na intensywny rozwój obszarów podmiejskich.

Większość miast powiatowych nie ma swojego zaplecza funkcjonalnego w postaci wyznaczonego obszaru, ale stanowi zaplecze usługowe dla terenów wiejskich i koncentruje funkcje gospodarcze. Zaliczane są do nich miasta mające poniżej 50 tys. mieszkańców i cechujące się potencjałem rozwojowym. Odgrywają one istotną rolę w rozwoju obszarów wiejskich m.in. poprzez skupianie w swoim otoczeniu funkcji pozarolniczych oraz koncentrację usług. Część z nich nie spełnia jednak swojej roli w procesie rozwoju regionalnego, nie stymuluje przemian na obszarach sąsiadujących – wiejskich. Jest to wynik słabej roli tych miast, problemów na rynku pracy i w sferze

gospodarczej, niedoboru usług oraz peryferyjnego, niekorzystnego położenia. W województwie warmińsko-mazurskim do lepiej rozwiniętych ośrodków miejskich stymulujących rozwój terenów otaczających należą Olsztyn, Elbląg, Ełk, Ostróda, Iława, Szczytno, Giżycko, Mrągowo. Do ośrodków słabo wpływających na rozwój terenów wiejskich zaliczyć można m.in. Węgorzewo, Lidzbark Warmiński, Gołdap, Nidzicę, Braniewo.

Na terenie województwa warmińsko-mazurskiego, zwłaszcza w obrębie największych miast postępuje zjawisko suburbanizacji (Olsztyn, Ełk). Rozwój osadnictwa podmiejskiego przyczynia się do istotnych zmian charakteru obszarów wiejskich w odległości do 15-20km od miejskich granic administracyjnych. Dynamicznie postępujące w ostatnich latach procesy wpływają na wzrost liczby ludności na terenach podmiejskich, zmianę stylu życia na obszarach wiejskich, odchodzenie od dominujących dotychczas funkcji rolniczych na rzecz zurbanizowania terenów i codziennych migracji do miast (dojazdy do pracy, szkół, usług). Krajobraz wiejski coraz bardziej upodabnia się do krajobrazu miejskiego. Ze względu na słaby i powolny rozwój infrastruktury społecznej i usług na terenach podmiejskich, a także lokalizację miejsc pracy w mieście i niewystarczająco rozwinięty system transportu publicznego mieszkańcy generują znaczny ruch między miastem a terenami podmiejskimi wykorzystując indywidualny transport samochodowy, co przyczynia się do zagęszczania ruchu na trasach „wlotowych”, obniżenia sprawności układu komunikacyjnego, wydłużenia czasu trwania dojazdów oraz ogólnej niewydolności miejskiej sieci komunikacyjnej. Na terenach podmiejskich województwa warmińsko-mazurskiego w miejscu wypieranej działalności rolniczej najczęściej rozwija się funkcja mieszkaniowa, turystyczna i wypoczynkowo-rekreacyjna. Sprzyja temu położenie fizyczno-geograficzne, urozmaicona rzeźba terenu, mnogość jezior, czyste środowisko. Obszary wiejskie położone w sąsiedztwie miast i będące w ich strefie podmiejskiej cechują się znaczną atrakcyjnością inwestycyjną. Intensywność procesów w strefie podmiejskiej zmniejsza się wraz z oddalaniem od granic miejskich.

Do głównych uwarunkowań rozwoju podmiejskiej sieci osadniczej wokół miast powiatowych warmińsko-mazurskiego należy:

- wyczerpywanie się wolnych terenów pod zabudowę w istniejących granicach administracyjnych miast (głównie dotyczy zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej),
- chęć podwyższenia standardu zamieszkania; ucieczka od zabudowy wielorodzinnej, na rzecz zabudowy jednorodzinnej,
- chęć kontaktu ze środowiskiem przyrodniczym, „czyste” środowisko,
- niższe ceny gruntów w strefie podmiejskiej,
- możliwość prowadzenia działalności gospodarczej,
- dobra dostępność komunikacyjna.

Podmiejska sieć osadnicza na obszarze województwa warmińsko-mazurskiego najintensywniej rozwija się:

- w otoczeniu największych miast województwa (przede wszystkim Olsztyn i Elbląg, także Ełk, Iława, Ostróda, Szczytno, Giżycko),
- w otoczeniu miast o niewystarczających rezerwach terenowych (Ełk, Olsztyn, Giżycko, Szczytno, Ostróda),
- na terenach podmiejskich posiadających wysokie walory turystyczne i krajobrazowe oraz o dobrej dostępności komunikacyjnej (Giżycko, Mrągowo, Ełk).

Miastami o największej liczbie ludności w województwie warmińsko-mazurskim są Olsztyn, Elbląg, Ełk, Iława i Ostróda. Największy wzrost ludności cechuje gminy wiejskie znajdujące się w sąsiedztwie największych ośrodków miejskich województwa (przede wszystkim w otoczeniu Olsztyna). Uwzględniając dynamikę zmian ludnościowych, dodatnie saldo cechuje niemal wszystkie gminy wiejskie oraz obszary wiejskie w gminach miejsko-wiejskich. W większości przypadków odpływ migracyjny z terenów miast oraz ujemny przyrost naturalny w mieście (przy jednoczesnym dodatnim na terenach przylegających do granic administracyjnych gmin) wiąże się z osiedlaniem ludności na terenach podmiejskich. Tereny podmiejskie cechują się mniejszą niż w miastach i większą

niż na obszarach wiejskich koncentracją ludności. Największy wzrost liczby ludności nastąpił w gminach otaczających Olsztyn, Ełk, Elbląg i Szczytno.

Działalność gospodarcza koncentruje się przede wszystkim na obszarze największych miast województwa (Olsztyn, Elbląg, a także Ełk, Giżycko, Ostróda, Iława), natomiast największy wzrost liczby podmiotów gospodarczych w stosunku do lat poprzednich nastąpił w gminach wiejskich położonych w otoczeniu wyżej wymienionych miast. Sąsiedztwo dużych miast wpływa na wzrost atrakcyjności inwestycyjnej terenów podmiejskich i tworzenie bądź przenoszenie działalności gospodarczych. Działalność związana z przetwórstwem przemysłowym koncentruje się głównie na terenach podmiejskich m.in. w gminach Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Ośrodka Wojewódzkiego Olsztyna oraz w gminach otaczających Elbląg.

Likwidacja lub zmniejszenie liczebności jednostek wojskowych stacjonujących w miastach (m.in. Braniewo, Ostróda) z jednej strony uwolniła nowy potencjał w postaci terenów możliwych do zagospodarowania (co jest szczególnie istotne w przypadku miast o niewystarczających rezerwach terenowych np. w Ostródzie), jednocześnie stanowiąc barierę rozwojową i wpływając na spowolnienie rozwoju miast, zwłaszcza strefy przygranicznej. Zmiany przyczyniają się również do spadku liczby ludności, zmniejszenia miejsc pracy, pozostawienia znacznych terenów niezainwestowanych (m.in. w postaci pustych budynków koszarowych, poligonów).

W bezpośrednim otoczeniu miast dominuje zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna (sporadycznie wielorodzinna) uzupełniana funkcją usługową oraz przemysłowo-gospodarczą. Na obszarach atrakcyjnych przyrodniczo i turystycznie oprócz zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej występuje zabudowa rekreacji indywidualnej. Mieszkańcy miejscowości położonych w strefie podmiejskiej w pełni korzystają z infrastruktury miasta, mają łatwy dostęp do administracji, punktów opieki zdrowotnej, oświaty oraz usług.

Istotnym problemem w rozwoju terenów podmiejskiej i zachowaniu ładu przestrzennego jest przeznaczanie zbyt dużych obszarów na rozwój terenów zainwestowanych bez uwzględnienia prognoz demograficznych. Przyczynia się to do powstawania „luźnej” i chaotycznej zabudowy i generuje wysokie koszty związane z wprowadzaniem infrastruktury technicznej i komunikacyjnej.

3. Klasyfikacja miast

Przeprowadzone badania w sferze demograficznej, gospodarczej i społecznej, uzupełnione o badania sfery przestrzenno-funkcjonalnej umożliwiły stworzenie klasyfikacji miast powiatowych (mapa 6).

Wyróżnione zostały ośrodki miejskie:

- I poziomu – Olsztyn
- II poziomu – Elbląg, Iława, Ełk, Ostróda,
- III poziomu - Mrągowo, Giżycko, Olecko,
- IV poziomu – Działdowo, Gołdap, Szczytno, Lidzbark Warmiński, Nidzica, Nowe Miasto Lubawskie
- V poziomu – Braniewo, Bartoszyce, Kętrzyn, Węgorzewo, Pisz.

Olsztyn – ośrodek miejski I poziomu – to miasto o najwyższym potencjale rozwojowym i najwyższym poziomie konkurencyjności w sferze gospodarczej i społecznej, a także stosunkowo korzystnej (na tle pozostałych miast powiatowych) sytuacji demograficznej. Olsztyn jako ośrodek wojewódzki cechuje się wysokim poziomem przedsiębiorczości, największą koncentracją firm o wysokim znaczeniu dla rozwoju regionalnego i obecnością infrastruktury wsparcia działalności gospodarczej, dobrą (na tle miast powiatowych) dostępnością komunikacyjną, rozwiniętym sektorem usługowym, potencjałem naukowym i badawczo-rozwojowym, korzystną sytuacją na rynku pracy, wysokim nasyceniem instytucjami z zakresu kultury, rozrywki i rekreacji, potencjałem turystycznym oraz bardzo korzystną sytuacją na rynku nieruchomości. Potencjał miasta wpływa korzystnie na obszary podmiejskie. Gminy Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Ośrodka Wojewódzkiego Olsztyna są obszarami o najkorzystniejszej sytuacji demograficznej oraz wysokim potencjale rozwojowym. Obszary te dotknięte są jednocześnie procesami suburbanizacji – rozlewania zabudowy o charakterze miejskim na tereny podmiejskie.

Ośrodki miejskie II poziomu to miasta o najwyższym, po Olsztynie, potencjale rozwojowym, stanowiące ośrodki społeczno-gospodarcze o znaczeniu regionalnym i w pewnym stopniu ponadregionalnym (Elbląg, Iława, Ełk, Ostróda). Są to miasta położone w centralnej części województwa wzdłuż głównych osi komunikacyjnych (drogi krajowej nr 7 oraz drogi krajowej nr 16). Miasta cechują się dobrą dostępnością komunikacyjną, wysokim poziomem przedsiębiorczości, stosunkowo korzystną sytuacją na rynku pracy, potencjałem turystycznym, atrakcyjnością inwestycyjną, korzystną sytuacją społeczną (najmniej korzystna w Ełku) i stosunkowo dobrą jakością życia. Wraz z Olsztynem są to miasta o najwyższym potencjale rozwojowym w województwie warmińsko-mazurskim. Ełk i Elbląg cechują się koncentracją firm o wysokim znaczeniu dla rozwoju regionu, lokalizacją infrastruktury wsparcia działalności gospodarczej. Ełk jest miastem o najkorzystniejszej sytuacji demograficznej spośród wszystkich miast województwa a także jedynym miastem o korzystnej prognozie demograficznej, która zakłada wzrost liczby ludności. Wzrost liczby ludności i brak rezerw terenowych w mieście wpływają na znaczny rozwój terenów podmiejskich i postępujące procesy suburbanizacji. Gwałtowny rozwój terenów podmiejskich generuje konflikty na linii miasto – miejscowości podmiejskie, w szczególności dotyczące możliwości zmiany granic administracyjnych. Elbląg, Iława i Ostróda również cechują się rozwojem stref podmiejskich i korzystną sytuacją demograficzną w gminach otaczających, jednak skala zjawiska nie stanowi tak dużego problemu. Potencjał rozwojowy Elbląga wzmacnia dostępność do portu morskiego oraz oferta szkolnictwa wyższego, a także infrastruktura wsparcia działalności gospodarczej i działalność gospodarcza o wysokim znaczeniu dla rozwoju regionu; w przypadku Ostródy istotny potencjał rozwojowy stanowi Centrum Kongresowe i Wystawiennicze Expo Mazury w Ostródzie. Wszystkie miasta cechują się korzystną sytuacją na rynku mieszkaniowym.

Ośrodki miejskie III poziomu – Mrągowo, Giżycko, Olecko – to miasta o rosnącym potencjale rozwojowym zarówno w sferze społecznej, jak i gospodarczej. Olecko wyróżnia się stosunkowo korzystną sytuacją demograficzną na tle pozostałych miast powiatowych województwa. Mrągowo, Giżycko i Olecko cechują się stosunkowo dobrą dostępnością komunikacyjną, poziomem przedsiębiorczości, potencjałem gospodarczym i turystycznym oraz atrakcyjnością inwestycyjną.

Ośrodki miejskie IV poziomu (Działdowo, Gołdap, Szczytno, Lidzbark Warmiński, Nidzica, Nowe Miasto Lubawskie) to miasta o rosnącym potencjale rozwojowym (Działdowo, Szczytno) oraz miasta przeciętne, nie w pełni wykorzystujące istniejące możliwości (Lidzbark Warmiński, Gołdap, Nidzica, Nowe Miasto Lubawskie). Nidzica i Nowe Miasto Lubawskie są miastami o korzystnym położeniu w układzie komunikacyjnym, nie wykorzystującymi istniejących możliwości rozwojowych. Potencjałem rozwojowym Gołdapi jest funkcja uzdrowiskowa oraz turystyczna, Lidzbarka Warmińskiego - funkcja turystyczna. Potencjał rozwojowy Szczytna umacnia dostępność komunikacyjna i bezpośrednie sąsiedztwo portu lotniczego Olsztyn-Mazury w Szymanach. Potencjał Działdowa wzmacnia korzystne położenie komunikacyjne i rozwijająca się działalność produkcyjna.

V miejsce w hierarchii zajmują miasta o niekorzystnej sytuacji demograficznej, gospodarczej i społecznej wymagające wsparcia rozwojowego. Do miast tych należą Braniewo, Bartoszyce, Kętrzyn, Węgorzewo oraz Pisz. Wszystkie miasta (poza Piszem) charakteryzują się peryferyjnym położeniem. Miasta te cechują się niskim poziomem przedsiębiorczości, niekorzystną strukturą wieku ludności, zmniejszającą się liczbą ludności oraz niekorzystną prognozą demograficzną. Miasta te nie posiadają bądź nie wykorzystują w dostateczny sposób istniejących wewnętrznych uwarunkowań i potencjałów. Peryferyjne, przygraniczne położenie w połączeniu z rolniczymi tradycjami regionu (tereny dawnych PGR) znacząco ograniczają rozwój. Tereny te cechują się słabszą dostępnością komunikacyjną, stagnacją, znacznym odpływem ludności, niekorzystną strukturą płci i wieku, wysokim bezrobociem.

Ośrodki miejskie I i II poziomu w szczególności wpływają na rozwój terenów otaczających – gmin wiejskich oraz miejsko-wiejskich, które zwłaszcza na obszarach podmiejskich przejmują cechy miast. Na obszarach tych, głównie w bliskim sąsiedztwie największych miast, zaznacza się większa koncentracja ludności (i znaczna dodatnia dynamika zmian jej liczby), wysokie dodatnie saldo migracji, wzrost liczby podmiotów gospodarczych oraz intensywności zabudowy. Szczególnie widoczne zmiany zachodzą w gminach otaczających Olsztyn oraz gminach: Iława, Ostróda, Ełk, Milejewo, Elbląg, Tolkmicko, a także na obszarach gmin Szczytno, Giżycko. Na terenie Ełku, Szczytna, Giżycka i Ostródy jest zbyt mało rezerw umożliwiających rozwój terenów zainwestowanych, miasta te „nie mieszczą się” w swoich granicach, co uniemożliwia dalsze zagospodarowywanie terenów zgodnie z potrzebami mieszkańców. W szczególności problem ten widoczny jest w Ełku, którego powierzchnia jest zbyt mała w stosunku do rangi w hierarchii wojewódzkiej sieci osadniczej oraz liczby ludności. Miasta te ze względu na ograniczone możliwości rozwojowe w obrębie granic administracyjnych rozwijają się na terenach wiejskich przylegających do granic administracyjnych, niejednokrotnie stanowiących naturalne przedłużenie osiedli mieszkaniowych z zatartymi granicami między miastem a wsią oraz rozwiniętą infrastrukturą. Mieszkańcy terenów podmiejskich w pełni korzystają z miejskiej infrastruktury społecznej i technicznej, jednak korzyści z tego tytułu m.in. finansowe otrzymują gminy wiejskie. Najkorzystniejszym rozwiązaniem byłaby możliwość powiększenia granic administracyjnych tych miast (zwłaszcza istotna w przypadku Ełku) lub ścisła współpraca z gminami wiejskimi w celu ograniczenia lub wyeliminowania konfliktów.

Istotne jest docenienie roli miast powiatowych oraz wzmocnienie ich funkcji w kontekście rozwoju społecznego i gospodarczego. Proces kształtowania i odbudowy miast powinien odbywać się przede wszystkim w oparciu o ich wewnętrzne potencjały i zasoby. Ośrodki miejskie I, II i III poziomu powinny wzmacniać istniejący potencjał, ośrodki miejskie IV poziomu powinny otrzymać wsparcie w celu wzmocnienia istniejących potencjałów, ośrodki miejskie V poziomu wymagają wsparcia rozwojowego.

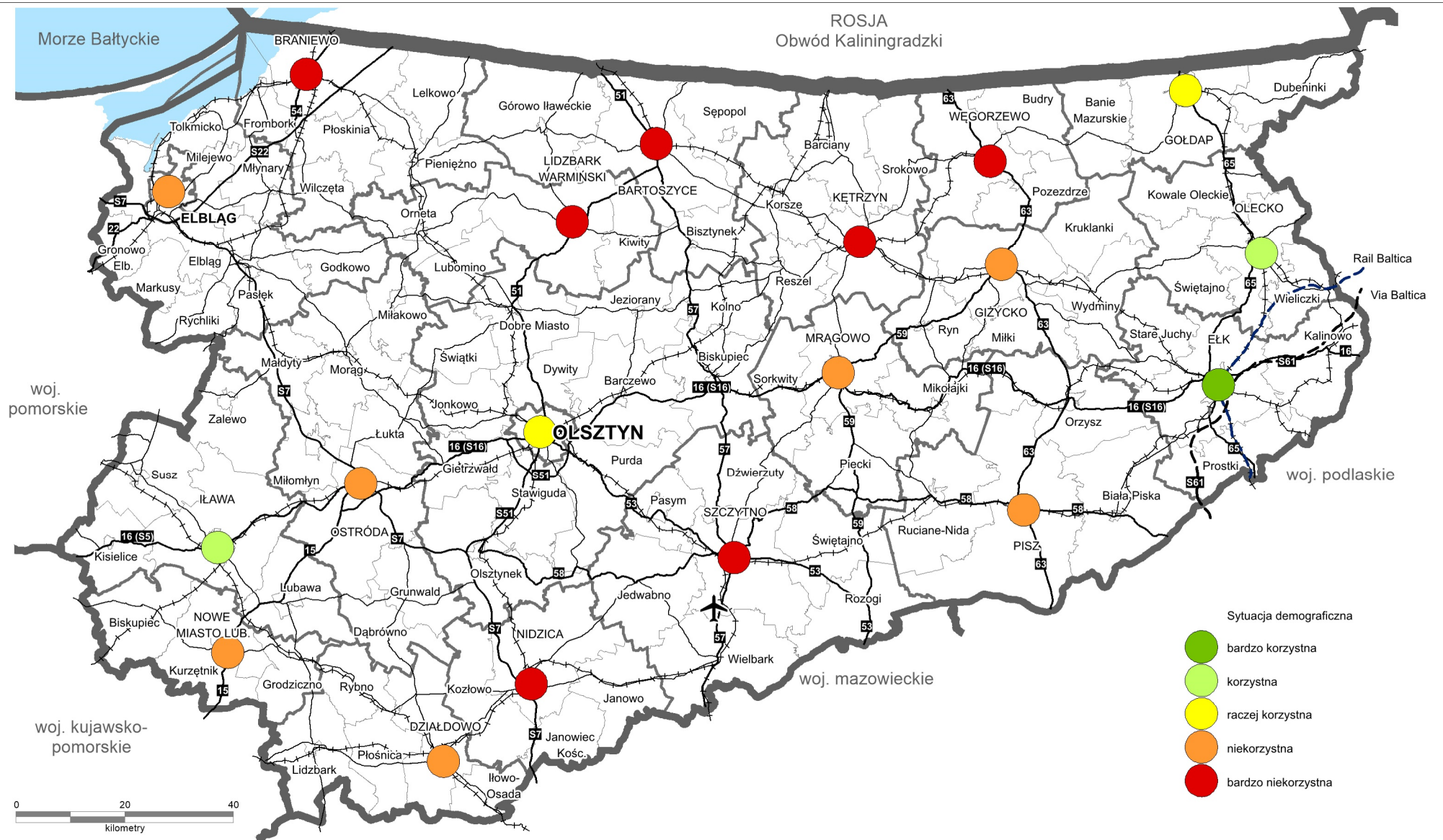
Na tle wojewódzkiej sieci osadniczej, obok miast powiatowych charakteryzujących się zróżnicowanym potencjałem rozwojowym, wyróżniają się miasta o istotnym znaczeniu dla rozwoju regionu: Lubawa (bardzo korzystna sytuacja gospodarcza) oraz Mikołajki (wysoki potencjał turystyczny).

WOJEWÓDZTWO WARMIŃSKO - MAZURSKIE

POTENCJAŁ MIAST WOJEWÓDZTWA

Hierarchia miast powiatowych w sferze demograficznej

Mapa 1

Źródło: opracowanie własne.

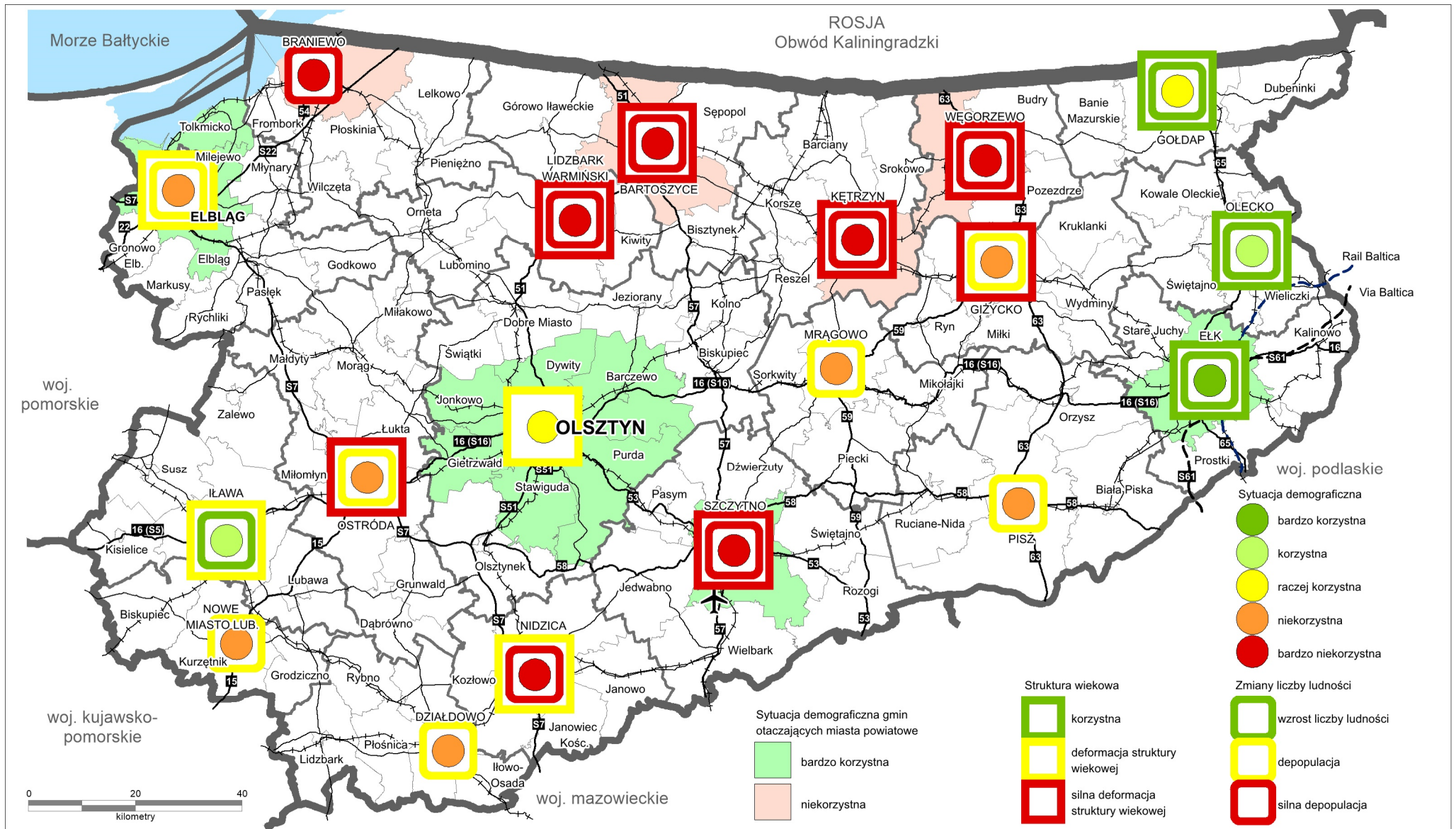
Opracowanie: Warmińsko-Mazurskie Biuro Planowania Przestrzennego w Olsztynie, 2018 rok.

WOJEWÓDZTWO WARMIŃSKO - MAZURSKIE

POTENCJAŁ MIAST WOJEWÓDZTWA

Potencjały i problemy miast powiatowych w sferze demograficznej

Mapa 2

Źródło: opracowanie własne.

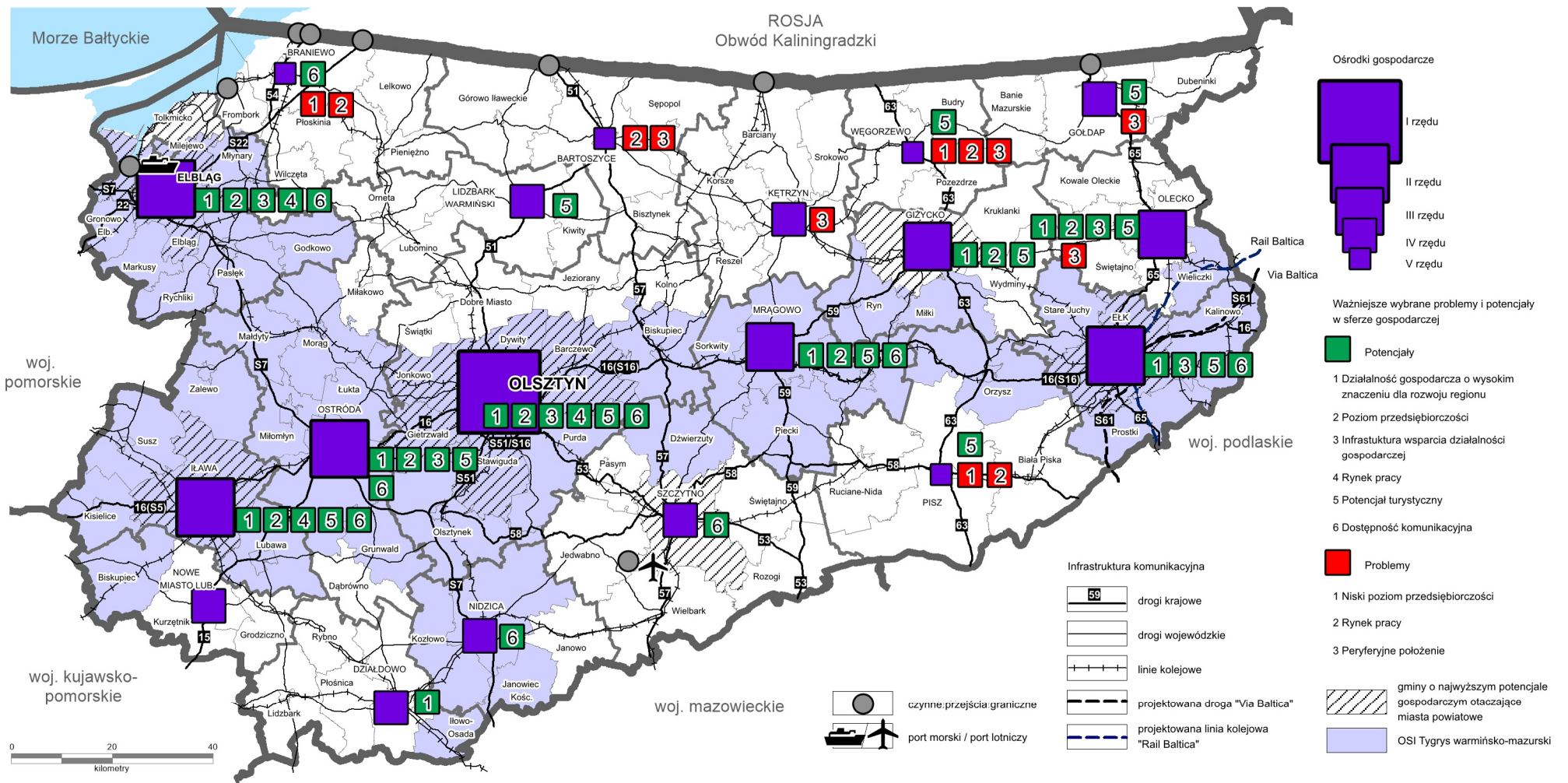
Opracowanie: Warmińsko-Mazurskie Biuro Planowania Przestrzennego w Olsztynie, 2018 rok.

WOJEWÓDZTWO WARMIŃSKO - MAZURSKIE

POTENCJAŁ MIAST WOJEWÓDZTWA

Potencjały i problemy miast powiatowych w sferze gospodarczej

Mapa 4

Źródło: opracowanie własne.

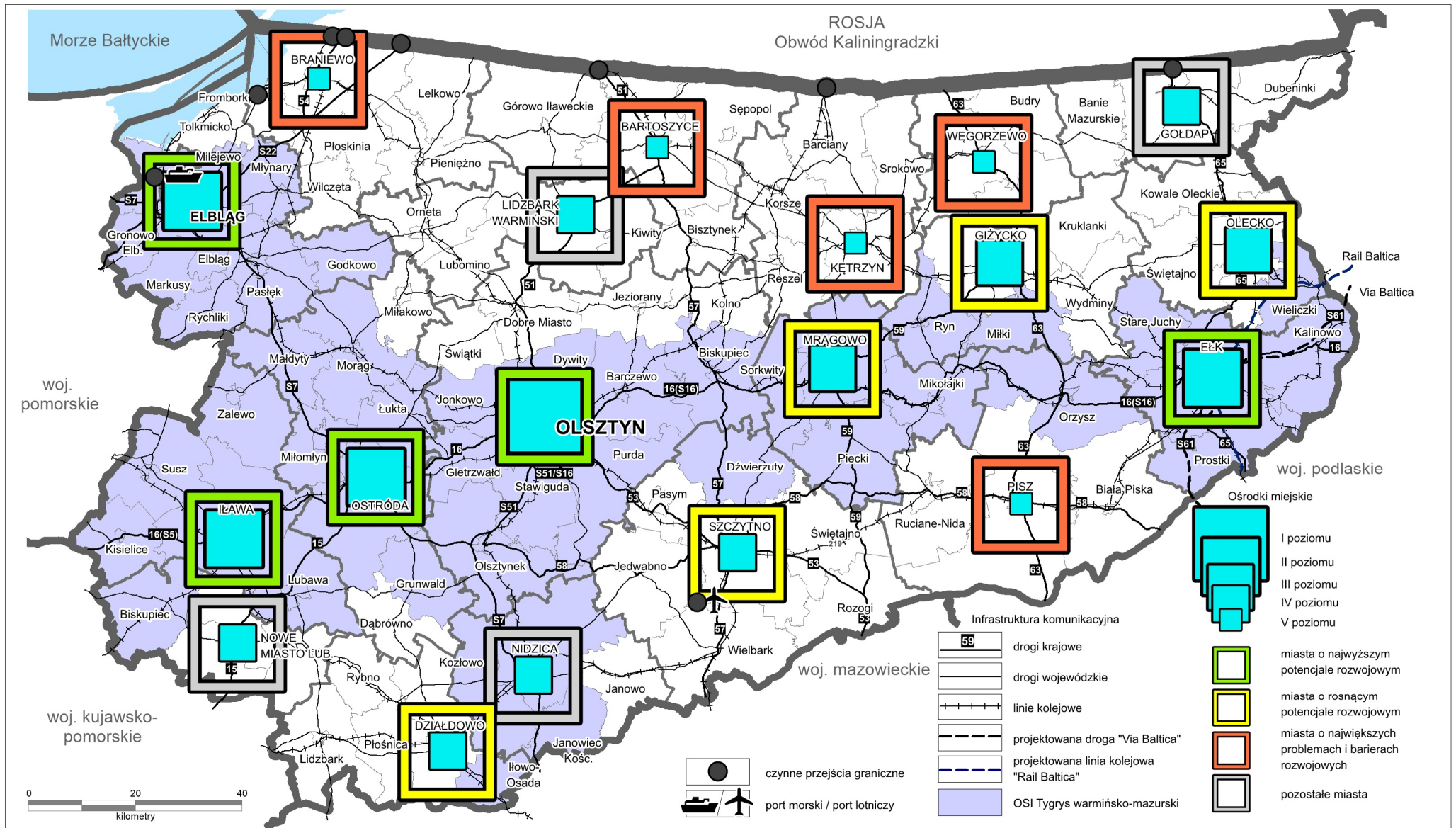
Opracowanie: Warmińsko-Mazurskie Biuro Planowania Przestrzennego w Olsztynie, 2018 rok.

WOJEWÓDZTWO WARMIŃSKO - MAZURSKIE

POTENCJAŁ MIAST WOJEWÓDZTWA

Klasyfikacja miast powiatowych

Mapa 6

Źródło: opracowanie własne.

Opracowanie: Warmińsko-Mazurskie Biuro Planowania Przestrzennego w Olsztynie, 2018 rok.